

Gemiler ve Kadınlar

Dr. Nejat Tarakçı
Deniz Tarihçisi ve Jeopolitikçi
ntarakci@gmail.com

Giriş

Yaşamda sadece insanların, bir de insanların değer verdikleri varlıkların özel isimleri vardır. Örneğin insanlar besledikleri hayvanlara mutlaka bir isim verirler. Bu nedenle her toplumda, her dinde yeni doğan bebeklere isim verme özel bir ayinle veya törenle yapılır. Hristiyanlarda kutsal suyla vaftiz edilen bebeğe isim verilerek aileye ve topluma girişi ilan edilir. Müslümanlarda ailenin büyüğü bebeğin kulağına ezan okuyarak ismini kulağına fısıldar. Ancak dünyamızda tek bir cansız nesne vardır ki, isimsiz olmaz. Onlar da tekneler ve gemilerdir. Çünkü gemiler insanla bütünleştiği zaman canlılık kazanırlar. Gemilerle insanlar bugünkü dünya medeniyetinin temellerini atmışlardır. Dünyanın keşfedilmesi, deniz ticareti ile biriken sermayenin önce merkantilizmi sonra kapitalizmi yaratması, teknolojik tüm gelişmelerin önce gemilerde ortaya çıkması, sömürgeciliğin gemiler sayesinde başlaması ve sürdürülmesi vb. Bu gelişmeler kolay olmamıştır. Nice acılar, nice kayıplar yaşanmış büyük sıkıntılar çekilmiştir. İnsanoğlu 18. Yüzyıla kadar deniz üzerinde nerede olduğunu bile kesin olarak bilemiyordu. Binlerce yıl yıldızlar sayesinde kör topal deneyimleri ile dünyayı dolaştılar. Kızılhaç teşkilatı Kırım Savaşı'nda yaşanan çok kayıplı bir gemi kazası sonrasında kuruldu. Özetle gemiler ve insanlar birlikte, bugünkü dünya ekonomik ve kültürel düzenin temelini oluşturdular.

Gemiler Neden İsimsiz Olmaz?

Gemiler isimleriyle sembolik anlamda canlı bir varlık haline gelirken, gemi personeli de o ismin etrafında kenetlenerek, gemileri ile bütünleşirler. Çünkü denizde buldukları sürece gemi ve mürettebatın kaderleri aynıdır. Zor durumda olmalarına rağmen, hala birbiri ile didişen insanları temsilen söylenen **hepimiz aynı gemideyiz** atasözü boşuna söylenmemiştir. Mürettebat her zaman gemileriyle ve başarılı görevleri ile gurur duyar ve onun şahsında kendilerini şerefletirmiş olurlar. O nedenle dünya harp ve ticaret bahriyelerinde isimsiz gemiye rastlanmaz. İrili ufaklı tüm balıkçı ve gezi teknelerinin de hepsinde bir isim vardır. Üzülerek söylemek gerekirse bunun tek istisnası Türk Bahriyesidir. 1963 sonrası milli imkânlarla yapılan çıkarma araçlarına sadece numara (Ç-110 gibi) verilmiştir. Bu gemilerden bir kısmı 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına da katılmış ve gazi olmuşlardır. İsimleri olmayan bu gemiler hurda olarak tarihin karanlık sayfalarında kaybolup gitmişlerdir. Şimdi arşivlerde bir anlamı olmayan ve manevi açıdan çağrışım yapmayan numaralar halinde yer alıyor olsalar gerek. Bu gemilerde görev alan gazi personel sadece bir harf ve numaradan ibaret isimsiz bir

gemi ile nasıl öğünecek? 1991 Körfez Savaşı esnasında İskenderun Limanına Kıbrıs'taki İngiliz üssünden LCU tipi küçük bir çıkarma gemisi gelmişti. Bu geminin bile bir adı vardı. 1993 yılında Çıkarma Filosunda yaptığım Komodorluk görevim esnasında bu konuda isimler de dâhil olmak üzere bir çalışma yapmıştım. Ancak 22 yıl sonra durum hala devam ediyor sanıyorum.

Gemilere İsim Verme ve Denize İndirilme Törenleri

İnsanla bütünleşen gemilere, inşa sonunda isim verilmesi ve suya indirilmesi de binlerce yıldan bu yana özel törenlerle yapılmıştır ve hala yapılmaktadır. Gemilerin, en büyük hayat ve canlı kaynağı denizde görev yapması onlara daha da mistik ve gizemli bir özellik katar. Ancak gemilerini zorunlu olarak denize salan insanoğlu ondan daima korkmuş ve ürkmüştür. Çünkü eski çağlarda deniz aynı zamanda bilinmezlik ve sonsuzluk kaynağı olarak düşünülüyordu. Romalılar (Neptün) ve Yunanlılar (Poseidon) gibi denizi tanrı yapan topluluklar da vardı. Deniz tanrı olunca, üzerinde yüzen gemilerin geleceğine de karar vermesi doğaldı. Bu bağlamda Babil'den başlayarak gemilerin isim verilerek denize indirilmeleri genelde dinsel ve mistik bir törenle yapılmaya başlandı. Bu tören yeni gemiye, mürettebatına ve yolcularına güvenli seyir yapması ve iyi şans getirmesi amacı ile yapılıyordu. Gemilere isim verme töreni MÖ 3 binlere kadar uzanmaktadır. Babiller, Romalılar, Yunanlılar, Mısırlılar ayrıca yolculuk başlamadan önce de tanrılarında gemileri koruması için törenler düzenliyorlardı. Vikingler döneminde (MS 8-11 Asır) gemiler denize indirilmeden önce kan akıtılması gerekiyordu. Orta Çağda şarap, kurban kanının yerini aldı.

Eski Yunanistan'da gemiyi denize indirme törenlerine katılanlar başlarına zeytin dallarından çelenkler takarlar, tanrıların şerefine şarap içerler ve yeni geminin üzerine su dökerek onu sembolik olarak kutsarlardı. Yahudiler ve Hristiyanlar geleneklerine göre gemiyi ve personelini denizde koruması için törenlerde tanrıya şarap sunarlar ve kutsanmış su kullanılırlardı. Alışıldığı gibi kilisenin ve azizlerin gemiyi kutsaması Hristiyanlarca istenen bir husustu. Osmanlılarda gemilerin denize indirilme törenlerinde, katılanlar toplu olarak Allah'a dua ederler, akabinde koçlar kurban edilir ve uygun bir eğlence yapılırdı. Ticaret gemilerinden sonra askeri gemilerin ortaya çıkması ile denize indirilme törenleri de bu gemiler üzerinden anlam kazanmaya başladı. Din ve mezhep farklılığı her şeyde olduğu gibi gemilerin suya indirme ve isim verme törenlerini de etkiledi. Gemilerin vaftiz edilmesi (kutsanması) Katolik ülkelerde devam etti. Daha sonra reformistlerin etkisi ile Protestan Avrupa'da durduruldu.

17. Yüzyıl başlarında İngiltere'de gemi indirme törenleri laik usullere göre yapılıyordu. Bu dönemde pahalı metalden yapılmış altın kaplama büyük kaplar kullanılıyordu. Bu kaplar şarapla dolduruluyor, gemi kızaktan inerken tören amiri şaraptan bir yudum alıp kalanını güverteye boca ediyordu. Törene İngiliz Donanma komutanı refakatinde Prensler, Asilzadeler, inşaatçı firmanın temsilcileri ve halk katılıyordu. 17 yüzyıl sonlarında bu pahalı uygulamaya son verildi. Pahalı kabın yerini geminin baş tarafında kırılan bir şişe aldı. Gemilerin denize indirilmeleri bir takım batıl inançları da birlikte getiriyordu. Gemi denize indirilirken, şişenin pruvada patlatılması esnasında yüksek sesle geminin adı söyleniyordu. Eğer şişe kırılmazsa geminin şanssız olacağına inanılıyordu. Daha sonra sıra bu şişeyi tören esnasında kimin kıracağına gelmişti. Kraliçe Victoria devri (1837-1901) her yönüyle kadınlar

için bir yükseliş yılı olmuştu. İngiltere İmparatorluğunun başının da bir kadın olması, gemilere isim verme ve kutsanması görevlerinin de kadınlara verilmesinde önemli rol oynadı.

18. Yüzyıl içinde ve 19. Yüzyıl başlarında Fransa'da gemilerin denize indirilme törenleri evlilik ve vaftiz törenlerine çok benziyordu. Büyükbaba büyükanneye yeni gemi için bir demet çiçek sunarken her ikisi birden gemini ismini söylüyorlardı. Şişe kırılmıyordu. Ancak Papaz geminin ismini heceleyerek kutsal suyla kutsuyordu.

Hindistan'da gemiler tarihsel olarak Puja¹ töreni ile denize indiriliyordu. Törenle gemi tanrıya adanıyor, gemi ve denizciler kutsanıyordu. Hindu papazlar töreni gerçekleştiriyorlardı. 20. Yüzyılda İngilizlerin kültürel etkisiyle olsa gerek, önce bir bayan geminin pruvasında bir Hindistan cevizi kırıyor daha sonra bazen küçük bir Puja töreni yapılıyordu.

Japonya'da denize indirilme töreni gümüş baltalar eşliğinde yapılmaktadır. Bu baltaların şeytanı korkutacağına inanılmaktadır. Her gemi için özel olarak yaptırılan gümüş balta denize indirilme töreninde gemiyi bağlayan halatı kesmekte kullanılıyor daha sonra hatıra olarak gemi sahibine hediye ediliyordu.

ABD'de gemilerin denize indirilme ve isim verme törenleri Avrupalı köklerine uygun bir şekilde yapılmıştır. ABD'de bir harp gemisine isim verme ve kutsama töreni ilk defa 1797 yılında Constitution adlı gemi için Boston'da yapıldı. Geminin finansörü Amerikan Bahriyesinden emekli Albay James Sever'di. Albay Sever, gemi suya doğru kayarken pruvasında yılanmış bir şişe viskiyi patlattı. 19. Yüzyıl boyunca Amerika'da gemilerin denize indirilme ve ad verme törenleri bir festival havasında yapılıyordu. Törenlerde herhangi bir sınırlama yoktu. Sadece gemiye finansörün isminin verilmesi halinde kutsanmış suyla yıkanıyordu.

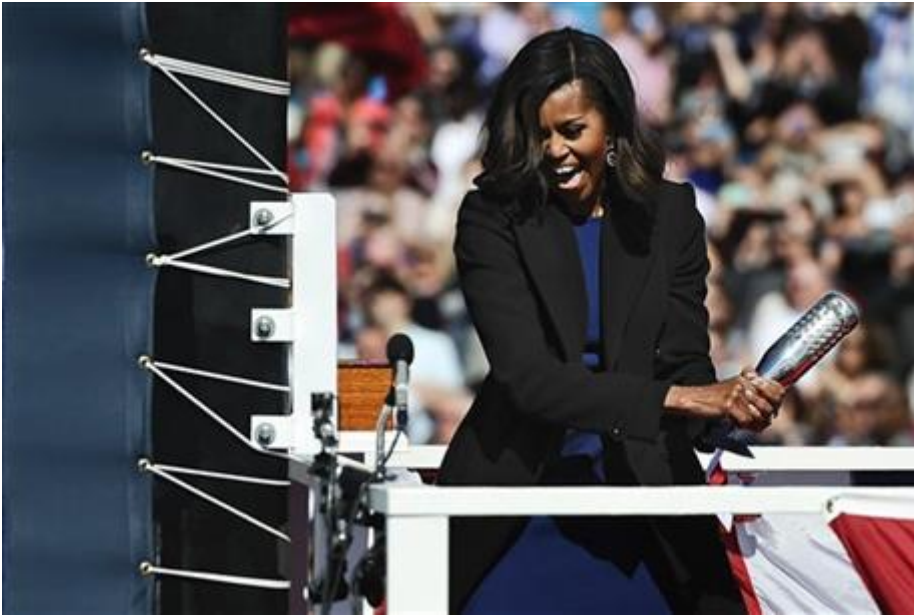
ABD'de bir kadının gemiye isim vermesi 1846 yılında Lavinia Fanning Watson adında bir kadın tarafından gerçekleştirildi. Germantown adlı bir askeri gemiyi pruvasında bir şişe şarap patlatarak denize indirdi. Şarap ananevi bir kutsama vasıtası olmasına rağmen, viski, brandy gibi diğer içkilerde kullanılıyordu. 19. Yüzyıl sonlarına doğru şampanya gibi aristokratların şarapları popüler hale gelmeye başladı. Şampanya patlatılan ilk tören New York'ta Maine adlı askeri gemi için 1890 yılında yapıldı. Bu gemi Bahriye Bakanının 16 yaşındaki kızı tarafından denize indirildi.

Birkaç ay sonra 1891 yılının Şubat ayında Kraliçe Victoria, Portsmouth'ta Royal Arthur adlı geminin isim anneliğini yaptı. Bu törende ilk defa şampanya şişesinin geminin pruvasına otomatik olarak çarpmasını sağlayan elektrikli bir düzen kullanıldı. Önce dini tören yapıldı. Daha sonra, kraliçe bir düğmeye basarak şampanyayı patlattı ve bu gemiyi Royal Arthur olarak isimlendiriyorum diye bağırdı. 2007 yılında Galler Prensi Charles'ın eşi ve Cornwall Düşesi Camilla, 2 bin kişilik Queen Victoria adlı yolcu gemisinin isim annesi oldu. Bu törende şampanya patlamadı. Bu durum gemi için kötü alamet olarak yorumlandı. Queen Victoria'nın ilk seferinde gemide viral bir hastalık çıktı. Yolcuları etkileyen yoğun kusma vakaları görüldü. Bu durum için, basında Camilla'nın lanetli olduğu yorumları yapıldı.

Suya İndirme Töreni ve Kadınlar

¹ Hindistan'da yapılan ruhların ve bedenin arındırılma törenine verilen ad.

Gemilerin de, tüm canlılarda olduğu gibi doğumla başlayıp ölümle biten bir hayatı vardır. Bir gemi suya indirildiğinde doğar ve hizmet dışı bırakıldığında ölür. 18. yüzyıldan başlayarak gemilerin suya indirme ve isimlendirme törenlerinde kadınlar öncelik almaya başlamıştır. Ve bu uygulama çok güzel ve daha anlamlı olmuştur. Bunun birçok nedeni olmasına rağmen felsefi ve mistik açıdan kadınların doğurganlık yeteneğinin başı çektiği söylenebilir. Çünkü yeni bir gemi doğacaktır ve bu görev doğal olarak doğumu bilen ve yaşamış bir insana verilmelidir. Kadınlar bir anlamda gemileri dünyaya getirir ve aynı zamanda onlara **İsim Anneliği** yaparlar. Bu görev, genelde gemi sahibi armatörün eşine aittir. Resmi törenlerde Devlet Başkanının eşi veya protokol sırasındaki kişinin eşi bu görevi üstlenir. Gemiye suya indirmekte olan kadın, geminin adını tekrar ederek “Seni... Olarak adlandırıyor ve suya indiriyorum” dedikten sonra şampanya şişesini geminin baş bodoslamasında kırar. Artık gemi doğmuştur. Gemi sahibi armatör, kırılan bu şampanya şişesinden geriye kalan şişe boynunu bir fanusa koyarak muhafaza eder. Fanus içindeki şişe boynu geminin doğum belgesidir. Gemi uzun yıllar sahibine hizmet eder, uzun seferlere çıkar. Artık yaşlanmaya başlamıştır... Hurdaya ayrılmanın vakti gelir çatar. Gemi sahibi, üzerinde geminin isminin yazılı olduğu kampanayı (gemi çanı) gemiden sökerek başka bir fanusa koyar. Bu fanus artık geminin ölüm belgesidir ve geminin “doğum belgesi” ile birlikte yan-yanaya muhafaza edilir.² Bu yazıyı yazmak nereden aklına geldi diye sorarsanız, aşağıdaki resme bakmanızı öneririm.

ABD Başkanının eşi Michelle Obama, 2,7 milyar dolara mal olan Amerikan Donanmasının en vurucu gemilerinden biri olacak USS Illinois adlı denizaltıyı 10 Ekim 2015’te Connecticut Tersanesinde suya indiriyor ve isim anneliği yapıyor. Denizaltının amblemi Illinois Eyaletinin simgesi olan beyaz kuyruklu geyik olarak seçilmiş. Çevre ve doğal hayatı korumanın önemini vurguluyor. USS Illinois’nin flamasında ise Illinois Eyaletinin Şarkısından alınan şu satırlar yazıyor. Nemo Magis Fortiter (Hiç Kimse Daha Cesur Olamaz). Görüldüğü üzere gemiler, hem doğarken, hem de ölürken kendi ülkelerinin insanlarını da övünçle, gururla, bir araya

² Haluk Hataysal, Suya İndirme Töreni ve Kadınlar, http://www.tersanemodel.com/faydali_bilgiler.asp

getiriyor. Michelle Obama'nın yüzündeki mutluluğa lütfen bir bakın. Bu mutluluğu hiç bir erkeğin yüzünde göremeyeceğinize bahse girerim. İşte bu nedenle bu sıkıcı makaleyi yazdım.

Ekim 2015 İzmir